

Brondocument leren en burgerschap

versie 10 juni 2004

Inhoud

1. Inleiding.....	3
2. Leren.....	4
A. Verrijking van de kerntaak	4
B. Kernopgaven.....	7
C. Verrijking van de kerncompetentie.....	8
3. Burgerschap.....	9
A. Verrijking van de domeinen	9
a) Economisch domein	9
b) Sociaal domein.....	13
c) Cultureel domein.....	15
d) Politiek domein	17
B. Kernopgaven.....	20
C. Verrijking van de burgerschapscompetenties	22

1. Inleiding

Voor u ligt het brondocument leren en burgerschap.

Dit brondocument is in opdracht van de Stuurgroep ontwikkeld door CINOP in nauwe samenspraak met een begeleidingsgroep bestaande uit vertegenwoordigers van Colo en Bve-Raad. Het document wordt ter reactie voorgelegd aan enkele ministers van staat en ter legitimering aan de Stuurgroep.

De Stuurgroep heeft in de opdrachtformulering aangegeven dat het Profiel Leercompetenties voor het Beroepsonderwijs (Onstenk & Den Boogert, maart 2002) en het Profiel Burgerschapscompetenties voor het Beroepsonderwijs (Onstenk, maart 2002) als uitgangspunt dienen. De kerntaken/domeinen, kernopgaven en competenties uit deze profielen zijn overeenkomstig de opdracht verrijkt volgens de richtlijnen uit het format beroepscompetentieprofiel (Colo, september 2003). De voorzitters van Colo en de Bve Raad hebben met vier Ministers van Staat het profiel leer en burgerschapscompetenties besproken. (maart 2004)

De Stuurgroep heeft bepaald dat het brondocument gebruikt moet worden bij de ontwikkeling van de kwalificatieprofielen. Hoe dat gedaan kan worden, wordt vastgelegd in een methodiek die door kenniscentra wordt ontwikkeld. Hoe dan ook zullen bij de ontwikkeling van kwalificatieprofielen keuzes die ten aanzien van leren en burgerschap gemaakt worden, verantwoord moeten worden.

Het brondocument zelf bestaat uit twee onderdelen: leren en burgerschap.

- In het onderdeel Leren zijn kerntaken, kernopgaven en competenties beschreven en verrijkt.
- In het onderdeel Burgerschap zijn domeinen van burgerschap, kernopgaven en competenties beschreven en verrijkt.

De onderdelen zelf vertonen inhoudelijke overlap. Dat er overlap is, is logisch en wenselijk vanuit het oogpunt van employability en een leven lang leren. De overlap is bewust in tact gelaten, zodat de beide onderdelen hun eigen karakter houden.

2. Leren

Het onderdeel Leren bestaat uit:

- A. verrijking van de kerntaak;
- B. kernopgaven;
- C. verrijking van de kerncompetentie.

A. Verrijking van de kerntaak

Het profiel Leercompetenties bevat 1 kerntaak.

De kerntaak is: voert leeractiviteiten uit.

Dit omvat doelen stellen, zich oriënteren, plannen, uitvoeren, evalueren en sturen of reguleren.

De kerntaak is verrijkt aan de hand van de aspecten a) proces, b) rol/verantwoordelijkheden, c) complexiteit, d) betrokkenen, e) (hulp-)middelen, f) kwaliteit van proces en resultaat, en g) keuzes en dilemma's.

Overeenkomstig de voorbeelden uit het format beroepscompetentieprofiel zijn de aspecten bondig uitgewerkt. Om de vergelijking met andere profielen te vergemakkelijken is de uitwerking vooral puntsgewijs en opsommend.

Kerntaak: voert leeractiviteiten uit.	
Proces	<p>Een volledige leercyclus omvat doelen stellen, zich oriënteren, plannen, uitvoeren, evalueren.</p> <p>Parallel aan dat proces verloopt sturen en reguleren.</p> <p>De leeractiviteiten kunnen gespecificeerd worden naar drie categorieën¹:</p> <ul style="list-style-type: none">• cognitieve leeractiviteiten: relateren, structureren, analyseren, concretiseren, toepassen, memoriseren, kritisch verwerken, selecteren.• affectieve leeractiviteiten: attribueren², motiveren, concentreren, zich beoordelen, waarderen, inspinnen, emoties opwekken, verwachten.• regulatieve leeractiviteiten: oriënteren, plannen, proces bewaken, toetsen, diagnosticeren, bijsturen, evalueren, reflecteren.
Rol / verantwoordelijkheden	<p>Afhankelijk van de ontwikkelingsfase van de lerende is er:</p> <ul style="list-style-type: none">• van de kant van de lerende sprake van: externe sturing, gedeelde sturing of zelfsturing.• van de kant van de omgeving sprake van overnemen (strakke externe sturing), activeren (gedeelde sturing) of kapitaliseren van leeractiviteiten (losse externe sturing).

¹ Categorieën en activiteiten zijn ontleend aan Ten Dam en Vermunt (2003).

² Attribueren is het toeschrijven van resultaten aan oorzaken.

Kerntaak: voert leeractiviteiten uit.

Complexiteit	<p>Complicerende factoren ten aanzien van aard en inhoud zijn:</p> <ul style="list-style-type: none">• mate waarin leeractiviteiten uit de drie genoemde categorieën ingezet worden;• aantal leeractiviteiten dat ingezet moet worden;• mate waarin interactie met omgeving mogelijk is;• mate van motivatie die benodigd is. <p>Complicerende factoren ten aanzien van de context zijn:</p> <ul style="list-style-type: none">• mate van zelfsturing die verwacht wordt;• mate van externe sturing die noodzakelijk is;• mate waarin leren geaccepteerd wordt;• mate waarin interactie met leerling mogelijk is;• mate waarin interactie met anderen mogelijk is.
Betrokkenen	<p>Centraal bij het uitvoeren van de leeractiviteiten staat de lerende zelf. Met het oog op de verschillende vormen van sturing zijn er ook anderen uit de leeromgeving betrokken. Het gaat:</p> <ul style="list-style-type: none">• in een binnenschoolse leeromgeving om docenten en medeleerlingen;• op de werkplek om praktijkopleider, collega's en leidinggevenden;• in andere buitenschoolse leeromgevingen om familie, vrienden, teamgenoten, ...
(Hulp-)middelen	<p>De (hulp-)middelen zijn onder te verdelen in 2 categorieën:</p> <ul style="list-style-type: none">• media die beschrijven of laten zien hoe leeractiviteiten uitgevoerd kunnen worden.• rolmodellen die vertellen of laten zien hoe leeractiviteiten uitgevoerd kunnen worden. <p>Zowel media als rolmodellen kunnen in verschillende mate sturing geven aan het leerproces (zie onder rol/verantwoordelijkheden): strakke sturing, gedeelde sturing, losse sturing.</p>

Kerntaak: voert leeractiviteiten uit.

Kwaliteit van proces en resultaat	Er zijn zes belangrijke criteria voor de kwaliteit te geven: <ul style="list-style-type: none">• mogelijkheden tot leren worden herkend.• de leerproces wordt volledig doorlopen, er worden geen leeractiviteiten uit die cyclus overgeslagen of weggelaten.• blokkades en remmingen ten aanzien van leren worden verminderd dan wel opgeheven.• in elke leersituatie worden zowel cognitieve als affectieve en regulatieve leeractiviteiten uitgevoerd.• de gevraagde mate van sturing en aangeboden mate van sturing komen overeen.• gekozen leeractiviteiten hangen samen met opvatting over leren en met doelen en intenties.
Keuzes en dilemma's	<ul style="list-style-type: none">• de tijd binnen een leeromgeving om te leren in relatie tot het doorlopen van de volledige leerproces.• de opvattingen over leren bij de lerende en anderen in de leeromgeving.• de leerstijl van de lerende en de uitvoering van leeractiviteiten uit de verschillende categorieën (cognitief, affectief, regulatief).• acceptatie van leren in uiteenlopende leersituaties (formeel, informeel).

B. Kernopgaven

Het profiel Leercompetenties bevat 3 kernopgaven.

De kernopgaven zijn inhoudelijk ongewijzigd overgenomen uit het profiel, omdat er conform het format voor beroepscompetentieprofielen geen verdere verrijking hoeft plaats te vinden.

Er worden leeropgaven in drie leercontexten onderscheiden: vervolgopleiding hbo, vervolgopleiding bve, leren lang leren in beroep en leven. Deze leercontexten worden gekarakteriseerd door een wisselende combinatie van drie sturingsvormen: a) formeel extern gestuurd leren, b) zelfgestuurd leren en c) ervarings-, informeel of situatiegestuurd leren.

I. Leeropgaven voor het hbo

- 1) De lerende staat voor de opgave om beroepsbekwaamheden te verbreden, verdiepen en verrijken.
- 2) De lerende staat voor de opgave om meer zelfstandig en actief te leren. Dit houdt in het stellen en eigen maken van doelen, het zelf problemen formuleren; het opzoeken, selecteren, verwerken en integreren van complexe en heterogene informatie; het sturen en bewaken van de eigen studievoortgang.

II. Leeropgaven voor een vervolgopleiding bve

- 1) De lerende staat voor de opgave om beroepscompetenties te intensiveren en te verruimen en om meer complexe kennis te verwerven.
- 2) De lerende staat voor de opgave om een breed spectrum aan leervaardigheden zelf toe te passen, hetgeen noodzakelijk is voor meer actieve en zelfverantwoordelijke vormen van leren.

III. Leeropgaven voor een leven lang leren in beroep en leven

- 1) De lerende staat voor de opgave om in het kader van leren van en in het werk zelf:
 - a) het leeraanbod en de leervereisten op de werkplek te herkennen, benutten en bevorderen.
 - b) aan officiële cursussen of andere bewust geplande ontwikkelingsactiviteiten deel te nemen.
- 2) De lerende staat voor de opgave om in het kader van leren in sociale interacties en maatschappelijke verbanden:
 - a) leerdoelen voor zich vast te stellen en na te streven op momenten en in situaties waarin andere doelen dominant zijn.

C. Verrijking van de kerncompetentie

Het profiel Leercompetenties bevat 1 competentie.

De kerncompetentie is: de leerling is in staat om op adequate wijze leeractiviteiten uit te voeren.

Dit omvat doelen stellen, zich oriënteren, plannen, uitvoeren, evalueren en sturen of reguleren.

De competentie is verrijkt met a) succescriteria met betrekking tot proces en b) succescriteria met betrekking tot resultaat.

Overeenkomstig de voorbeelden uit het format beroepscompetentieprofiel zijn de aspecten bondig uitgewerkt. Om de vergelijking met andere profielen te vergemakkelijken is de uitwerking vooral puntsgewijs en opsommend.

Leren	
Competentie	De leerling is in staat om op adequate wijze leeractiviteiten uit te voeren.
Succescriteria	
Proces	<ul style="list-style-type: none">• is gemotiveerd.• heeft vertrouwen in eigen kunnen.• creëert mogelijkheden tot leren.• kiest leeractiviteiten.• weet wanneer externe sturing / zelfsturing noodzakelijk/mogelijk zijn.• hanteert cognitieve leeractiviteiten.• hanteert affectieve leeractiviteiten.• hanteert regulatieve leeractiviteiten.• combineert cognitieve leeractiviteiten met affectieve en regulatieve leeractiviteiten• doorloopt de volledige leercyclus.• stuurt in toenemende mate het leerproces zelf.
Resultaat	<ul style="list-style-type: none">• beschikt over een repertoire aan leeractiviteiten.• zet leeractiviteiten in passend bij de situatie in de leeromgeving en bij zichzelf.

3. Burgerschap

Het onderdeel Burgerschap bestaat uit:

- A. verrijking van de domeinen;
- B. kernopgaven;
- C. verrijking van de burgerschapscompetenties.

A. Verrijking van de domeinen

Het profiel Burgerschapscompetenties bevat 4 domeinen: economisch, sociaal, cultureel en politiek.

Voorafgaand aan de verrijking van elk domein wordt een korte typering van dat domein gegeven om het domein in het juiste perspectief te plaatsen.

a) Economisch domein

Bij economisch burgerschap gaat het om het functioneren als burger binnen het domein van de economie, dat wil zeggen de participatie in productie en consumptie als kritische consument en als participierend en ondernemende werker (employability). Het heeft betrekking op het functioneren/handelen op de arbeidsmarkt, op burgerschap binnen het bedrijf, en op het handelen op de consumptiemarkt.

Waar het gaat om employability moet de werknemer in sterke mate zijn eigen (arbeids)leven vormgeven en draagt daarbij verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen van zijn vakbekwaamheid. Met de flexibilisering en individualisering van arbeidscontracten (en de noodzakelijke afwegingen tussen arbeid en zorg) krijgt het werknemerschap in de samenleving een nieuwe invulling. Hij is verantwoordelijk voor het maken van keuzes met betrekking tot zijn plek op de arbeidsmarkt (verkennen mogelijkheden, solliciteren, keuze baan, keuze opleidingen etc.), het bijhouden en ontwikkelen van zijn vakbekwaamheid en het maken van afwegingen tussen werk, zorg (voor jezelf en voor anderen) en vrije tijd.

Verder moet de burger vormgeven aan zijn betrokkenheid, participatie en medezeggenschap in het bedrijf. Hij maakt gebruik van werknemers rechten en –bescherming, maar als burger heeft hij ook de taak vanuit eigen normen en waarden bij te dragen aan de ontwikkeling van de maatschappelijke eenheid (team, bedrijf, beroepsgroep) waar hij deel van uitmaakt.

En ook functioneert de burger in dit domein als kritisch consument. Er worden afwegingen gemaakt met betrekking tot milieuaspecten, gezondheidsaspecten en de eigen financiële speelruimte.

Tot het economisch domein behoren de volgende kerntaken:

- met het oog op arbeidsmarkt (employability, eigen verantwoordelijkheid, uitkeringen):
 - o ontwikkelt vakbekwaamheid en maakt keuzes met betrekking tot werk.
- met het oog op arbeidsverhoudingen, participatie en medezeggenschap:
 - o maakt gebruik van werknemersrechten en werknemersbescherming;
 - o participeert in eigen arbeidsorganisatie en groepen
- met het oog op beroep:
 - o maakt beroepsethische keuzes.
- met het oog op kritisch consument:
 - o functioneert als kritisch consument.

Economisch domein.

Proces

Employability:

- verkrijgt inzicht in de eigen loopbaanvraag: voorkeuren, eigen mogelijkheden
- verkrijgt inzicht in relevante delen van de arbeidsmarkt
- neemt besluiten over loopbaan
- zoekt werk
- solliciteert
- sluit arbeidscontract
- beëindigt arbeidscontract

Werknemersrechten:

- gebruikt CAO rechten
- Vraagt een uitkering aan

Werknemersparticipatie:

- bepaalt op welke wijze hij participeert
- bezoekt bijeenkomsten, vergaderingen
- vormt een eigen mening
- brengt eigen mening naar voren
- participeert in werkgroepen, raden, vakbond e.d.

Beroepsethische keuzen:

- vormt een eigen mening over maatschappelijk-ethische aspecten van beroep (milieu, fraude, veiligheid etc.)
- inventariseert verschillende meningen
- brengt consequenties van meningen in kaart
- neemt eigen standpunten in

Kritisch consument:

- ontwikkelt criteria voor de aankoop van producten
- hanteert budgetoverwegingen
- gebruikt informatiebronnen
- kiest producten gebruik makend van de criteria
- evalueert criteria n.a.v. aankopen
- gebruikt klachtenprocedures

<p>Rol/ verantwoordelijkheden</p>	<p>De burger is verantwoordelijk voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de eigen meningsvorming; • de eigen participatie; • gebruik van de eigen rechten • koopgedrag <p>De burger is in hoge mate verantwoordelijk voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de eigen employability • de inschakeling van ondersteunende instanties. <p>De burger is medeverantwoordelijk voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het resultaat van employability en participatie in de arbeidsorganisatie.
<p>Complexiteit</p>	<p>Complicerende factoren ten aanzien van aard en inhoud zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mate waarin eigen ontwikkeling en potentieel voorspelbaar en beïnvloedbaar zijn • mate van complexiteit van de onderwerpen bij werknemersparticipatie • mate van onzekerheid over de gevolgen van standpunten • mate van betrokkenheid • mate van complexiteit van de te nemen consumentenbeslissingen <p>Complicerende factoren ten aanzien van de context:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mate van ondoorzichtigheid van de arbeidsmarkt • mate waarin de arbeidsmarkt aan veranderingen onderhevig is • mate van diversiteit aan ingenomen standpunten • mate waarin deelbelangen overeenkomen • mate van doorzichtigheid van besluitvormingsprocedures • mate van stabiliteit van regelingen en instanties • mate van doorzichtigheid van consumentenmarkten
<p>Betrokkenen</p>	<p>Centraal staat de burger zelf.</p> <p>Andere betrokkenen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mensen uit de directe omgeving die meningen en de mate van participatie en keuzen op het terrein van employability van de burger beïnvloeden • andere werknemers/collega's • leidinggevenden (job coaches, P&O-functionarissen) in arbeidsorganisaties • medewerkers van instanties (consulenten CWI, loopbaanadviseurs etc.) • (kader)leden uit organisaties/verenigingen/vakbonden, MR, etc. • verkopers • medewerkers van organisaties voor consumentenrechten

(Hulp-)middelen	<ul style="list-style-type: none"> • loopbaangesprekken, handleidingen, methodes, hulpmiddelen • (onderzoeks)instrumenten om inzicht te krijgen in eigen voorkeuren en mogelijkheden • feedback tijdens werkexploratie • informatiebronnen, schriftelijk, internet en relevante personen • deskundigen op terrein van loopbaanoriëntatie en beslissingen • media • bijeenkomsten en besprekingen
Kwaliteit van proces en resultaat	<p>Employability:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: doorloopt (steeds weer) een besluitvormingsproces en maakt afwegingen over de eigen loopbaan, gebruik makend van voldoende zelfinzicht en inzicht in de arbeids-en opleidingenmarkt; gebruikt geëigende kanalen en methoden om werk te vinden • resultaat: keuzes die passen bij de burger en voldoen aan zijn criteria <p>Werknemersrechten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: behartigt eigen belangen, hanteert en respecteert geldende regels • resultaat: gebruikt werknemersrechten <p>Werknemersparticipatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: inventariseert meningen, respecteert meningen van anderen • resultaat: keuze op welke wijze te participeren is onderbouwd, de eigen mening wordt ingebracht in participatieve processen <p>Beroepsethische keuzen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: inventariseert meningen, normen en waarden, respecteert meningen en waarden van anderen, respecteert geldende regels • resultaat: keuzen zijn onderbouwd en komen tot uiting in gedrag <p>Kritische consument:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: gebruikt informatiebronnen en maakt afwegingen op grond van onderbouwde criteria • resultaat: Koopgedrag dat past bij eigen wensen en mogelijkheden

Keuzes en dilemma's	<ul style="list-style-type: none"> • dilemma van verbinden aan bedrijf dan wel elders eigen loopbaan vormgeven • opslag vragen, jezelf verkopen, opkomen voor je rechten versus loyaliteit aan bedrijf • investeren in jezelf, investeren in je thuisomgeving en investeren t.b.v. bedrijf waarin aanvullend of conflicterend en hoe ermee om te gaan? • afwegen maatschappelijke en persoonlijke belangen en wensen bij consumptief gedrag
---------------------	---

b) Sociaal domein

Sociaal burgerschap betreft participatie in maatschappelijke relaties met anderen. Het gaat om functioneren in de woon- en leefomgeving (buurtetiquette, verkeer, ontspannen, informele contacten werk); in zorgsituaties en in de school. Daarbij wordt gebruik gemaakt van voorzieningen en activiteiten die relevant zijn, zoals zorgarrangementen, opvoedingsondersteuning, vrije tijdsactiviteiten, buurtacties.

Een belangrijke taak betreft de afstemming tussen werken, zorgen (voor jezelf en voor anderen), leren en ontspannen. Het gaat niet alleen om het functioneren in de verschillende domeinen, maar ook en vooral om de onderlinge afstemming en combinatie van levensterreinen.

Tot het sociaal domein behoren de volgende kerntaken:

- gaat om met mensen in buurt, verkeer, uitgaansleven, op school, werk etc.;
- maakt gebruik van voorzieningen en activiteiten;
- stemt verschillende levensterreinen (werk, zorgen, leren, ontspannen) op elkaar af.

Sociaal domein.	
Proces	<p>Samenleven/omgaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • regels achterhalen • houden aan regels • regels aan de orde stellen • informele contacten onderhouden <p>Gebruik maken van voorzieningen en activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eigen situatie analyseren • informatie inwinnen over voorzieningen en activiteiten • gebruik maken van voorzieningen • deelnemen aan activiteiten • deelname evalueren en bijstellen • gebruik maken van voorlichtingsinstantie, hulpverlenende instanties <p>Levensterreinen afstemmen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • situatie analyseren • inzicht in eigen waarden en normen ontwikkelen • keuzen maken • keuzen evalueren
Rol / verantwoordelijkheden	<p>De burger is verantwoordelijk voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de eigen participatie • de eigen keuzen • de inschakeling van voorlichting en ondersteuning
Complexiteit	<p>Complicerende factoren ten aanzien van aard en inhoud zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de mate van beheersing van de Nederlandse taal • verschillende normen en waardepatronen <p>Complicerende factoren in de context zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • veelheid aan activiteiten en voorzieningen • mate van bereikbaarheid en toegankelijkheid
Betrokkenen	<ul style="list-style-type: none"> • de burger zelf • mensen uit de directe omgeving • medewerkers van organisaties, verenigingen en instanties op diverse levensterreinen • medewerkers van gemeenten, en andere overheids- en semi-overheidsdiensten • medewerkers van media
(Hulp-)middelen	<ul style="list-style-type: none"> • menselijke, schriftelijke en digitale informatiebronnen • media • bijeenkomsten, besprekingen

Kwaliteit van proces en resultaat	<p>Samenleven/omgaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: achterhaalt regels, houdt zich aan regels, bedenkt nieuwe regels • resultaat: zonder al te veel problemen met elkaar omgaan op de verschillende levensterreinen <p>Gebruik maken van voorzieningen en activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: analyseert eigen situatie, wint informatie in, maakt keuzen, volgens de geldende regels bij de voorzieningen en activiteiten, evalueert en stelt bij. • resultaat: deelnemen aan passende activiteiten, gebruik maken van passende voorzieningen. <p>Levensterreinen afstemmen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: onderzoekt alternatieven en maakt keuzen • resultaat: geeft overwegingen voor keuzen
Keuzes en dilemma's	<ul style="list-style-type: none"> • voldoen aan eigen wensen en maatschappelijke vereisten • al dan niet opvolgen van adviezen • afwegen van belang van de verschillende levensterreinen

c) Cultureel domein

Cultureel burgerschap heeft betrekking op het als burger met een eigen (culturele) identiteit functioneren in de pluriforme en multiculturele samenleving en in een internationaal georiënteerde samenleving. Spreken en begrijpen van Nederlands is daarbij essentieel. Daarnaast gaat het om handelen en communiceren als Europees burger, gebruikmakend van een vreemde taal. Dat geldt zowel in het werk (collega's, klanten, leidinggevenden) als in de samenleving als geheel.

Tot het cultureel domein behoren de volgende kerntaken:

- ontwikkelt eigen culturele identiteit;
- gaat om met burgers met een andere culturele identiteit en / of andere verschillen (seksuele geaardheid, opleidingsniveau, religie);
- communiceert met burgers uit andere landen.

Cultureel domein.	
Proces	<p>Ontwikkelen eigen culturele identiteit:</p> <ul style="list-style-type: none"> • onderkennen eigen culturele identiteit, eigen geschiedenis, gedeelde waarden en normen; onderkennen eigenheid, bewust worden van eigen vanzelfsprekendheden • ontwikkelt normbesef • ontwikkelt en reflecteert eigen waarden <p>Omgaan met andere identiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • in omgang met anderen hanteren van overeenkomsten en verschillen vanuit respect. • informatie opdoen over andere culturen en burgers met andere achtergronden • zich houden aan basis omgangsvormen / normen • communiceren in de Nederlandse taal • evalueren wat goed gaat en wat mis gaat in de interactie met mensen met een andere (culturele) achtergrond <p>Communiceren als Europees burger:</p> <ul style="list-style-type: none"> • idem, maar communiceren in een adequate vreemde taal
Rol / verantwoordelijkheden	De burger is zelf verantwoordelijk voor de uitvoering.
Complexiteit	<p>Complicerende factoren naar aard en inhoud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mate van vooroordelen bij de burger zelf en in de omgeving • mate van verbondenheid met de eigen cultuur • mate van eenheid en gearticuleerdheid van eigen en andere culturele identiteiten • opleidingsniveau en sociale achtergrond <p>Complicerende factoren gelegen in de context:</p> <ul style="list-style-type: none"> • veel verschillende en deels intern verdeelde culturele achtergronden • geen sprake standaardroutines. Noodzaak specifiek op situatie in te gaan. • noodzaak goede reflectie, communicatie, grenzen stellen, mogelijkheden aanreiken en verhelderen
Betrokkenen	<ul style="list-style-type: none"> • de burger zelf • mensen uit de directe omgeving • relevante andere burgers (buurtgenoten, ambtenaren, collega's, leidinggevendenden etc.) met andere culturele achtergronden • media
(Hulp-)middelen	<ul style="list-style-type: none"> • taal (Nederlands en twee vreemde talen)

	<ul style="list-style-type: none"> • handige tips, regels en werkmodellen rond feedback geven, intercultureel communiceren e.d. • menselijke, schriftelijke en digitale informatiebronnen • media
Kwaliteit van proces en resultaat	<p>Proces:</p> <ul style="list-style-type: none"> • culturele verschillen leiden niet tot problemen bij functioneren in dagelijkse situaties in werk, buurt, verkeer, etc. • raadpleegt en gebruikt informatie over eigen en andere culturele achtergronden • respecteert gangbare omgangsvormen en culturele differentiaties • gebruikt Nederlands dat adequaat is voor de betreffende situatie • gebruikt een vreemde taal die adequaat is voor de betreffende situatie • evalueert interactieprocessen en stelt bij <p>Resultaat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • er vindt adequate interactie plaats tussen burgers met verschillende culturele achtergronden in de eigen samenleving als met burgers van andere landen
Keuzes en dilemma's	<ul style="list-style-type: none"> • behoud eigen identiteit versus aanpassen • accepteren van normen en gedrag die afwijken van algemeen gangbare versus niet accepteren • aanspreken van anderen (of niet) op vooroordelen en stereotypen

d) Politiek domein

Bij politiek burgerschap gaat het om de participatie in formele (stemmen) en meer (inter)actieve vormen van betrokkenheid bij besluitvorming op verschillende politieke niveaus (Europa, landelijk, regionaal, gemeentelijk, buurt). Daarbij gaat het ook om nieuwe, meer op issues (milieu, sociale voorzieningen, derde wereld, politieke gevangenen, racisme etc.) gerichte vormen van politieke participatie. Onderwerpen kunnen variëren van dicht bij huis tot mondiaal. Participeren kan betrekking hebben op politieke partijen, maar ook op buurtbelangen, vakbonden, patiëntenverenigingen, milieuorganisaties e.d. De participatie kan meer of minder actief zijn. Belangrijk is het maken van weloverwogen keuzes en in staat zijn om gewenste participatie ook uit te voeren. Daarnaast is het omgaan met de overheidsbureaucratie onderdeel van dit domein. Dat wil zeggen inzicht in instanties en regelingen en het kunnen omgaan met regels, plichten, diensten, voorzieningen, bezwaarschriften etc.

Tot het politiek domein behoren de volgende kerntaken:

- neemt deel aan verkiezingen;
- participeert in besluitvorming en beleidsbeïnvloeding;
- gaat om met instanties en regelingen en benut ze.

Politiek domein.

<p>Proces</p>	<p>Deelnemen aan verkiezingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventariseert verschillende meningen over onderwerpen • verzamelt achtergronden van meningen • brengt consequenties van meningen in kaart • vormt een eigen mening • kiest <p>Participeren in besluitvorming en beleidsbeïnvloeding:</p> <ul style="list-style-type: none"> • participeert actief of passief in inspraakmogelijkheden • bepaalt van welke politiek en/of issue georiënteerde organisaties of verenigingen hij/zij lid wil worden of wil steunen • bezoekt bijeenkomsten • vormt een eigen mening • brengt eigen mening naar voren • participeert in commissies of besturen <p>Omgaan met instanties en regelingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • oriënteert zich op procedures • voert procedures uit • evalueert eigen aandeel bij het uitvoeren • onderneemt acties in geval van onterechte bejegening
<p>Rol/ verantwoordelijkheden</p>	<p>De burger is verantwoordelijk voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de eigen meningsvorming • de eigen participatie • de inschakeling van ondersteunende instanties <p>De burger is medeverantwoordelijk voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het resultaat van participatie
<p>Complexiteit</p>	<p>Complicerende factoren ten aanzien van aard en inhoud zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mate van betrokkenheid • mate van bekendheid • mate van omvang en complexiteit van onderwerpen • mate van onzekerheid over gevolgen van standpunten <p>Complicerende factoren ten aanzien van de context zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mate van diversiteit aan ingenomen standpunten • mate waarin deelbelangen overeenkomen • mate van doorzichtigheid van besluitvormingsprocedures • mate van stabiliteit van regelingen en instanties

Betrokkenen	<p>Centraal staat de burger zelf.</p> <p>Andere betrokkenen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mensen uit de directe omgeving die meningen en de mate van participatie van de burger beïnvloeden • andere burgers • medewerkers van instanties in het kader van het benutten van regelingen • (kader)leden uit organisaties/verenigingen/... • politici en journalisten die betrokken zijn bij de meningsvorming
(Hulp-)middelen	<ul style="list-style-type: none"> • menselijke, schriftelijke en digitale informatiebronnen • media • bijeenkomsten en besprekingen
Kwaliteit van proces en resultaat	<p>Deelnemen aan verkiezingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: de burger raadpleegt uiteenlopende bronnen, voert discussies over standpunten en respecteert meningen van anderen • resultaat: de keuze is helder en onderbouwd <p>Participeren in besluitvorming en beleidsbeïnvloeding:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: de burger inventariseert belangen en standpunten, voert daar discussies over en respecteert de belangen en standpunten van anderen. • resultaat: de keuze of en zo ja hoe te participeren is helder en onderbouwd, de eigen mening wordt ingebracht in besluitvormingsprocessen <p>Omgaan met instanties en regelingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • proces: de burger verwoordt de hulpvraag duidelijk, behartigt eigen belangen, hanteert en respecteert geldende regels • resultaat: krijgt de gevraagde ondersteuning
Keuzes en dilemma's	<ul style="list-style-type: none"> • de diversiteit aan belangen die spelen • de tijd die beschikbaar en gevraagd wordt

B. Kernopgaven

Het profiel Burgerschapscompetenties bevat 5 kernopgaven.

De kernopgaven zijn inhoudelijk ongewijzigd overgenomen uit het profiel, omdat er conform het format voor beroepscompetentieprofielen geen verdere verrijking hoeft plaats te vinden.

Er worden kernopgaven onderscheiden voor de vier domeinen en een gemeenschappelijke voor actief burgerschap.

I. Gemeenschappelijke kernopgave burgerschap
<p>De burger staat voor de opgave om met individueel verantwoordelijkheidsbesef te handelen in het publieke domein en het spanningsveld tussen zelfstandigheid en individualisme enerzijds en sociale betrokkenheid en verantwoordelijkheid anderzijds te hanteren.</p> <p>Hierbij moeten de basiswaarden van onze samenleving worden (h)erkend en binnen de verschillende domeinen als richtlijn en uitgangspunt worden gehanteerd.</p>
II. Kernopgave economisch burgerschap
<p>De burger als werknemer staat voor de opgave om in sterke mate zijn eigen (arbeids)leven vanuit een actieve ondernemende houding vorm te geven en hij draagt hierbij verantwoordelijkheid voor het ontwikkelen van zijn vakbekwaamheid.</p> <p>Daarnaast staat de burger als werknemer voor de opgave om te gaan met belangrijke organisatorische, maatschappelijke en persoonlijke dilemma's waarbinnen verantwoorde, situationele en vooral kritische keuzes gemaakt moeten worden die recht doen aan ethiek en integriteit.</p> <p>Verder staat de burger voor de opgave om het eigen consumentengedrag kritisch te evalueren waarbij maatschappelijke discussies en maatschappelijke aspecten (bijvoorbeeld het vermijden van (te grote) schulden) een rol spelen.</p>
III. Kernopgave sociaal burgerschap
<p>De burger staat voor de opgave om respectvol te participeren in maatschappelijke relaties met anderen, waarbij afstemming tussen en combinatie van domeinen als werken, zorgen (voor jezelf en voor anderen), leren en ontspannen en andere levensterreinen gezocht moet worden.</p>

IV. Kernopgave cultureel burgerschap

De burger staat voor de opgave om in een multiculturele samenleving actief en sociaal te participeren, waarbij hij/zij vanuit de eigen culturele achtergrond in het dagelijkse leven moet omgaan met verschillende normen en waarden, verschillen accepteert en beheerst van mening kan verschillen over de uitleg van die waarden en normen. Dat vraagt om het spreken en begrijpen van verschillende talen, waaronder Nederlands.

V. Kernopgave politiek burgerschap

De burger staat voor de opgave om enerzijds effectief deel te nemen aan lokale, nationale en Europese verkiezingen en te participeren in gemeentelijke besluitvorming en anderzijds om te gaan met overheidsinstanties en regelingen (regels, plichten, diensten, voorzieningen, bezwaarschriften etc).

Dat gaat samen met de opgave om maatschappelijk als burger te participeren in een dubbele rol als consument en als coproductent van het publieke en politieke domein. Dat wil zeggen als lid van de doelgroep van overheidsbeleid en als eigen stem bij het tot stand komen daarvan.

C. Verrijking van de burgerschapscompetenties

Het profiel Burgerschapscompetenties bevat 6 competenties.

Deze competenties zijn verrijkt met a) succescriteria met betrekking tot proces en b) succescriteria met betrekking tot resultaat.

Overeenkomstig de voorbeelden uit het format beroepscompetentieprofiel zijn de aspecten bondig uitgewerkt. Om de vergelijking met andere profielen te vergemakkelijken is de uitwerking vooral puntsgewijs en opsommend.

Economische burgerschapscompetentie	
Competentie	De burger is in staat om op adequate wijze: <ul style="list-style-type: none">• zijn/haar employability te ontwikkelen,• als burger te participeren in beroeps- en bedrijfscontexten,• te handelen als kritisch consument.
Succescriteria	
Proces	<p>Employability:</p> <ul style="list-style-type: none">• zelfreflectie (beschouwing van capaciteiten en motivaties die van belang zijn voor de loopbaan)• werkexploratie (onderzoek van werk en mobiliteit in de loopbaan; inschatting eigen mogelijkheden in relatie tot eisen en mogelijkheden van bepaald werk); raadpleegt bronnen en gebruikt hulpmiddelen om zelfinzicht te vergroten• loopbaanstuuring: loopbaangerichte planning en beïnvloeding van leer- en werkproces. Gebruikt zoekstrategieën om werk te vinden. Zoekt ondersteuning indien nodig• zelfprofilering (presentatie op de interne en externe arbeidsmarkt gericht op loopbaanontwikkeling).• solliciteren• netwerken en mobiliseren hulp <p>Werknemersrechten:</p> <ul style="list-style-type: none">• arbeidscontract afsluiten en beëindigen,• verwoordt de eigen situatie; kent rechten en plichten• respecteert regels en uitvoerders• behartigt eigen belangen• zoekt ondersteuning indien nodig <p>Participatie:</p> <ul style="list-style-type: none">• respecteert meningen van anderen• handelt integer <p>Beroepsethische keuzen:</p> <ul style="list-style-type: none">• reflecteert op ethische aspecten eigen (beroeps)handelen;• respecteert meningen van anderen

	<p>Kritisch consument:</p> <ul style="list-style-type: none"> • formuleert en beargumenteert overwegingen en criteria • raadpleegt bronnen • zoekt ondersteuning indien nodig
Resultaat	<p>Employability:</p> <ul style="list-style-type: none"> • heeft duidelijk zicht op eigen capaciteiten en mogelijkheden; kan loopbaanakoers voor zichzelf uitzetten • heeft inzicht in de mogelijkheden en ontwikkelingen in de markt • bepaalt welke witte vlekken er zijn/welke competenties verder moeten worden ontwikkeld met het oog op de eigen loopbaan • onderneemt passende activiteiten om werk te vinden • hanteert wet- en regelgeving <p>Werknemersrechten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • maakt gebruik van rechten • hanteert wet- en regelgeving <p>Participatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • onderbouwt keuzen • brengt eigen mening naar voren • hanteert wet- en regelgeving <p>Beroepsethische keuzen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • onderbouwt keuzen • houdt zich aan bestaande regels • hanteert wet- en regelgeving <p>Kritisch consument:</p> <ul style="list-style-type: none"> • onderbouwt keuzen • onderneemt actie bij klachten

Sociale burgerschapscompetentie	
Competentie	<p>De burger is in staat om op adequate wijze te functioneren op het publiek/private raakvlak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • in de eigen woon- en leefomgeving om te gaan (samen te leven) met anderen (in buurt, verkeer, uitgaansleven, op school, werk), • bij de organisatie van zorg (publiekprivate arrangementen, instellingen), <p>Centraal staat het vermogen bij te dragen aan een gewenste ontwikkeling vanuit het perspectief van kwaliteit, persoonlijke ontwikkelingsmogelijkheden, en maatschappelijke waarden, normen en verantwoordelijkheden.</p>
Succescriteria	
Proces	<p>Samenleven/omgaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • neemt eigen verantwoordelijkheid • respecteert anderen

	<ul style="list-style-type: none"> • houdt zich aan regels <p>Gebruik maken van voorzieningen en activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • houdt zich aan regels van voorzieningen en activiteiten • plant en regelt zelf activiteiten m.b.t. gebruik van de zorginstelling of schakelt hulp in om deze activiteiten te regelen (informatie inwinnen, afspraken maken, deskundige raadplegen e.d.) • neemt initiatieven om vereiste procedures te doorlopen; houdt eventuele termijnen in acht • coördineren, organiseren, overtuigen, besluiten, belangen afwegen, respectvol kritiek geven en ontvangen, plannen. <p>Levensterreinen afstemmen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • onderzoekt alternatieven • is in staat ethische vragen en dilemma's te herkennen die zich kunnen voordoen bij de afstemming
Resultaat	<p>Samenleven/omgaan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • levert een positieve bijdrage aan sociale klimaat in diverse levenssituaties • hanteert wet- en regelgeving <p>Gebruik maken van voorzieningen en activiteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • maakt gebruik van voor eigen situatie passende voorzieningen en activiteiten • stelt de juiste vragen, vraagt door, luistert goed, vat gesprek samen en koppelt terug; evalueert achteraf hoe het ging en wat er van te leren valt. • hanteert wet- en regelgeving <p>Levensterreinen afstemmen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • geeft overwegingen voor keuzen • hanteert wet- en regelgeving

Culturele burgerschapscompetentie	
Competentie	De burger is in staat om op adequate wijze te participeren in de pluriforme en multiculturele samenleving op nationaal en Europees niveau.
Succescriteria	
Proces	<ul style="list-style-type: none"> • reflecteert op eigen maatschappelijk-culturele identiteit (belangrijke kenmerken; overwegingen, normen, waarden) • toont respect voor andere gewoonten • reflecteert op interactieprocessen
Resultaat	<ul style="list-style-type: none"> • acceptatie van verschillen • respect voor eigenheid van culturele verbanden • normen en waarden delen of beheerst van mening verschillen over de

	<p>normen en waarden, dan wel de juiste uitleg ervan dan wel de adequate toepassing in het werkelijke leven.</p> <ul style="list-style-type: none"> • receptief (lezen en luisteren) en productief (spreken en schrijven) gebruik van Nederlands op adequaat niveau voor de eigen situatie • gebruikt twee vreemde talen in voorkomende situaties op adequate wijze • kennis van belangrijke aspecten van de eigen en andere culturen • kennis en inzicht in ontwikkelingen in de multiculturele samenleving ('Nederland immigratieland'); mening geven over multiculturele vraagstukken • succesvolle interactie tussen burgers met andere culturele achtergrond • succesvolle interactie met burgers van andere landen • houdt zich aan algemeen aanvaarde normen en waarden m.b.t. vrijheid, gelijkwaardigheid en verantwoordelijkheid in de omgang met anderen • hanteert wet- en regelgeving
--	---

Politieke burgerschapscompetentie	
Competentie	<p>De burger is in staat om op adequate wijze effectief om te gaan met de opgaven van het politieke domein:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zich een mening vormen over politiek relevante issues en daarmee actief of passief deel te nemen aan verkiezingen • te participeren op formele en informele wijze in politieke besluitvorming en beleidsbeïnvloeding • om te gaan met instanties en regelingen en deze te benutten.
Succescriteria	
Proces	<p>Deelnemen aan verkiezingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • raadpleegt uiteenlopende bronnen • verwoordt eigen standpunt <p>Participeren in besluitvorming en beleidsbeïnvloeding:</p> <ul style="list-style-type: none"> • inventariseert en respecteert meningen • verwoordt eigen standpunt <p>Omgaan met instanties en regelingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • verwoordt de eigen situatie/vraag/behoefte • respecteert anderen • schakelt indien nodig derden in
Resultaat	<p>Deelnemen aan verkiezingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • onderbouwt keuze • hanteert wet- en regelgeving <p>Participeren in besluitvorming en beleidsbeïnvloeding:</p> <ul style="list-style-type: none"> • onderbouwt keuze tot participatie • brengt eigen mening in

	<ul style="list-style-type: none"> • hanteert wet- en regelgeving <p>Omgaan met instanties en regelingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • benut regels en instanties • verkrijgt gevraagde ondersteuning • hanteert wet- en regelgeving
--	--

Normatieve burgerschapscompetentie	
Competentie	De burger is in staat om op adequate wijze zelfstandig, sociaal betrokken en verantwoordelijk te handelen op basis van maatschappelijk geaccepteerde basiswaarden.
Succescriteria	
Proces	<ul style="list-style-type: none"> • stemt eigen handelen af op handelen van anderen • respecteert andere meningen (binnen basis normen en waarden) • accepteert andere gedrag (binnen basisnormen en waarden) • hanteert breed geaccepteerde sociale omgangsvormen • hanteert milieunormen • gaat kritisch om met eigen normen (cultuur, subgroep) • oriënteert zich op verschillende opvattingen en vormt zich daarover een mening
Resultaat	<ul style="list-style-type: none"> • wordt gerespecteerd voor zijn / haar mening en handelen in de samenleving • handelt sociaal betrokken • spreekt anderen aan op handelen • ontwikkelt eigen normen met betrekking tot duurzaamheid, gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid, geweld, solidariteit, tolerantie, veiligheid, verantwoordelijkheid, zorg. • handelt van uit overwegingen rond normatieve aspecten van het beroep (ethiek, fraude, milieu) • hanteert wet- en regelgeving

Organisatorische burgerschapscompetentie	
Competentie	De burger is in staat om op adequate wijze om te gaan met publieke organisatorische context(en) en daarbij behorende problemen binnen de relevante maatschappelijke domeinen en situaties.
Succescriteria	
Proces	<ul style="list-style-type: none"> • plant en regelt de eigen activiteiten in de context van een maatschappelijk verband. Kan het eigen handelen situeren in het

	<p>grotere geheel.</p> <ul style="list-style-type: none"> • kan samenwerken, coördineren en organiseren • toont overtuigingskracht, besluitvaardigheid, verantwoordelijkheidsgevoel, leidinggevend vermogen • hanteert eigen gevoelens • respecteert eigen grenzen en grenzen van anderen • doorloopt keuzeprocessen • brengt eigen inzichten overtuigend in • komt afspraken na • deelt kennis en ervaring
Resultaat	<ul style="list-style-type: none"> • levert een bijdrage aan relevante maatschappelijk verband (en) • lost problemen op • plant en organiseert activiteiten • past zich op een zakelijke manier aan veranderingen aan • maakt keuzen • hanteert wet- en regelgeving